

NÁKUP A RESTAUROVÁNÍ ŘECKÉHO KRÁTÉRU

Zcela zásadním počinem bylo zakoupení fragmentárně dochované řecké červenofigurové nádoby. Přestože bylo zřejmé, že nádoba není kompletní, bylo z jednotlivých střepů patrné, že jsou zdobeny mimořádně kvalitní malbou. Váza byla následně restaurována, rovněž za štědré finanční podpory Společnosti NM, Romanou Kozákovou, která odstranila staré neuměle prováděné zásahy a doplnila chybějící části. Během restaurování se ukázalo, že všechny fragmenty, až na jeden, patřily k jedné váze, zvoncovému kráteru, nádobě, která v antice sloužila k mísení vína s vodou.

Váza je z obou stran zdobena kompozicí o třech figurách. Na aversu jsou zobrazeni dva nazí mladíci držící kopí a jsou obráceni k oblečené ženě, která drží v pravé ruce obětní misku. Tuto scénu není snadné interpretovat, žena s obětní miskou bývá zobrazována v souvislosti s kultem boha Dionýsa, jindy může provádět libaci, rituál zajišťující ochranu odjíždějícím bojovníkům. Dvojice mladých mužů by rovněž mohla zobrazovat Dioskúry, nicméně vzhledem k nedostatku dalších atributů nelze scénu jednoznačně určit. Tři konverzující mladíci na reversu představují běžný výjev z palěstry (cvičiště), jak prozrazují skokanská závaží zavěšená nad jejich hlavami. Ve dně nádoby byl proražený nepravidelný otvor se zvětřalými okraji, které svědčily o tom, že váza byla po určitou dobu vystavena povětrnostním podmínkám. Zdá se tedy, že váza byla druhotně použita jako náhrobek. Nádoby s takovými otvory ve dně se kladly na hroby, kde kromě funkce náhrobku zároveň hrály svou roli v pohřebním rituálu, otvor ve dně při provádění úlitby symbolizoval spojení s hrobem.

Červenofigurové vázy se do řeckých kolonií založených v jižní Itálii a na Sicílii zpočátku dovážely z Athén, od poslední čtvrtiny

5. století př. n. l., kdy dochází k omezení jejich dovozu snad ve spojitosti s peloponéskou válkou, se začalo s jejich výrobou přímo na místě pro lokální potřebu i pro trhy mimo Řecko. Na základě stylové analýzy bylo možné zakoupený kráter zařadit k rané apulské produkci počátku 4. století př. n. l. blízké okruhu tzv. Malíře Sisýfa. Díky signaturám na vázách jsou známá jména řady malířů, nicméně po začátku 4. století př. n. l. se postupně vytrácejí. Antičtí malíři jsou pak nazýváni konvenčně nejružnějšími jmény, podle výjevu na některé jejich váze, podle oblíbeného motivu, podle sbírky, ve které se váza nachází, apod. Malíř Sisýfa byl nazván podle jména napsaného na předmětu srdčitého tvaru, který držel v ruce jeden z mladíků na výjevu na volutovém kráteru dnes uloženém v Mnichově. Práce, které byly na základě kresebného stylu připisovány ruce Malíře Sisýfa, se vyznačují klidnými kompozicemi s postavami připomínajícími sochařská díla. Jeho stylu je zejména blízký postoj mladíka s holí v ruce na reversu naší vázy v plášti, který halí jednu jeho paži a dolní část těla a zanechává odhalenou hrud'. Oblíbeným námětem Malíře Sisýfa jsou dionýsovske motivy nebo prosté žánrové scény, na reversu se po celou dobu apulského malířství objevují standardně tři nebo dva mladíci zahalení v pláštích. Méně často nacházíme mytologické nebo funerální náměty. V rané fázi apulského malířství převažují vázy větších rozměrů, jako jsou například volutové nebo zvoncové krátery zdobené velkými figurami. Postupem doby se na vázách objevuje dodatková bílá barva, složitější vzory s mnoha figurami a více dekorativních doplňků.

Akvizice podobného typu, jakým byla původně ve střepích dochovaná nádoba, se na území České republiky podaří realizovat jenom zcela výjimečně.

- 1/ Původně fragmentárně dochovaná antická nádoba. Foto Romana Kozáková.
- 2/ Avers rekonstruovaného řeckého kráteru z počátku 4. století př. n. l. Výška 33,3 cm. Foto Alžběta Kumstátová.
- 3/ Revers řeckého kráteru po restaurátorském zásahu. Foto Alžběta Kumstátová.

KERAMICKÝ DŽBÁNEK Z KYPRU

V roce 2021 se podařilo Společnosti NM vyjmout z aukce a zakoupit malý keramický džbánek s kulovitým tělem a dlouhým hrdlem. Jedná se o tzv. keramiku s prstěncitou podstavou (Base Ring Ware), zhotovovanou na Kypru v pozdní době bronzové, datovanou zhruba od 16. do 14. století př. n. l. Protože tyto džbánky svým tvarem připomínají obrácenou makovici, a některé jsou dokonce zdobeny svislými reliéfními švy, které připomínaly způsob, jakým se nařezávaly nezralé makovice pro získání opiového extraktu, tradovala se po dlouhou dobu v odborné literatuře hypotéza, že sloužily k převážení opia. Na základě nově prováděných analýz organických reziduí v těchto džbáncích se však zatím ukazuje, že obsahovaly různé druhy aromatických olejů. Tyto oleje se mohly používat k nejružnějším účelům, v kosmetice, při rituálním poma-

zání, ale také pro jejich chut' a zdravotní účinky i v přípravě stravy nebo v medicíně. O existenci obchodu s vonnými oleji v pozdní době bronzové svědčí také korespondence mezi králem Kypru a egyptským faraonem, zaznamenaná na klínopisných tabulkách nalezených v El Amarně v Egyptě.

- 4/ Keramický džbánek, Kypr, 16.–14. století př. n. l. Výška 14,8 cm. Foto Alžběta Kumstátová.

SPOLEČNOST
NÁRODNÍHO
MUZEA / z.s.

200
let

DAR NÁRODNÍMU MUZEU

nákup sbírkových předmětů
a financování restaurátorských
zásahů Společností Národního
muzea

RESTAUROVÁNÍ PORTRÉTU KRISTIÁNA HRABĚTE VALDŠTEJNA

V roce 2020 Společnost NM finančně zajistila restaurování malované podobizny svého někdejšího prezidenta, hr. Valdštejna, a pozlacení jejího novodobého rámu.

Kristián Vincenc Arnošt hrabě z Valdštejna, pán z Vartenberka, (2. 1. 1794, Praha – 24. 12. 1858, Praha) byl vynikajícím lesním odborníkem a velkým milovníkem přírody. V historii Národního muzea sehrál ale velmi negativní roli. Jako loajální přívrženec vídeňské politiky byl do čela Muzejní společnosti po nástupu Bachova absolutismu zvolen na nátlak pražského policejního ředitele Sacher-Masocha. Stalo se tak na shromáždění 29. července 1852 navzdory běžným pravidlům, dokonce aniž by byl členem Společnosti. Ve funkci prezidenta, zastávané až do roku 1858, dohlížel na aktivitu „ultračechů“, čili českých vlastenců. Muzejní problematika ho nezajímala, smutně proslul jako „nejnedbalejší a nejnetečnější z prezidentů muzejních“. Jeho olejový portrét, značně krakelovaný, dochovaný bez vnějšího rámu, byl zakoupen Národním muzeem v roce 1936 a zařazen do sbírek dnešního oddělení starších českých dějin. Již v roce 1985 byl poprvé restaurován akademickou malířkou Elenou Chřovou a roku 2009 byl opatřen rámem ze smrkového dřeva bez povrchové úpravy, zhotoveným Janem Kolářem.

Před několika lety se při důkladnějším průzkumu obrazu podařilo zjistit, že portrét měl značně komplikovanou historii. Jeho autor, proslulý vídeňský malíř Johann Nepomuk Ender (1793–1854), maloval tuto podobiznu jako mírně pozměněnou autorskou repliku většího portrétního obrazu, který zhotovil asi v první polovině roku 1836 pro zámek v Mnichově Hradišti. O něco menší olejovou variantu maloval hned vzápětí, a když dostal hrabě Valdštejn v září 1836 komandérský kříž Leopoldova řádu, pohotově ho na

čerstvou repliku přimaloval. Řád, zavěšený kolem krku na bílo-červeno-bílé stuze, mírně překrýval vyznamenání maltézskeho rytíře, zavěšené trochu níže, na černé nákrční stuze. Když pak po osmi letech, v roce 1844, obdržel hrabě nejvyšší, tedy III. stupeň Leopoldova řádu, dal repliku svého portrétního obrazu přemalovat, aby své vyobrazení aktualizoval. Protože původní II. stupeň Leopoldova řádu byl velkokřížem nahrazen a překonán, nebyl důvod, aby jej hrabě nadále užíval. Malíř zakryl neaktuální řád tím, že rozšířil vyobrazení maltézskeho kříže o zlaté dekorační závěsy nad ním. Bílo-červeno-bílou nákrční stuhu Leopoldova řádu pak překryl rozšířenou černou stuhou řádu maltézskeho. Poté domaloval nově získané insignie III. stupně Leopoldova řádu: širokou bílo-červeno-bílou velkostuhu nošenou šikmo přes hrud' (její klenot, zavěšený u levého boku, je skryt) a velkou řadovou hvězdu na prsou.

Když restaurátorka Chřová v roce 1985 objevila pod černou nákrční stuhou maltézskeho řádu starší bílo-červeno-bílou stuhu nižšího stupně Leopoldova řádu, neváhala a starší vrstvu malby odkryla. Hrabě byl tak ozdoben nejen III., ale i II. stupněm Leopoldova řádu, což ale odporovalo zvyklostem. Tento její omyl byl díky novému restaurování, jež provedla v roce 2020 akademická malířka Jana Záhořová, napraven. Restaurátorka v rámci celkového ošetření malby rekonstruovala podobu klenoty maltézskeho řádu a jeho černé stuhu a respektovala tak aktualizaci přemalby z roku 1844. Tato restaurátorská korektura vrátila podobizně autenticitu a důvěryhodnost ikonografického pramene. Portrét se stal dalším svědectvím o praxi, která se občas v 19. století vyskytovala: stejně tak, jako si ženy někdy dávaly na své starší portréty malovat modernější šaty či účesy, tak si muži dávali na podobizny doplňovat nově získaná vyznamenání. Pozlacením nově zhotoveného rámu Jaromírem Bruthansem, financovaným rovněž Společností NM, bylo dílo úspěšně završeno. Obraz je nyní možno využít jako atraktivní, umělecky a historicky cenný exponát, přispívající k detailnímu poznání historie a kultury našeho 19. století.

5/
Kristián hrabě Valdštejn (1794–1858) na portrétní od Johanna Nepomuka Endera z r. 1836, přemalovaný r. 1844. Stav po restaurování v r. 1985 Elenou Chřovou, akad. mal., v rámu zhotoveném r. 2009 Janem Kolářem.
NM, inv. č. H2-17 696.
Rozměry rámu: 92,1 x 73,9 x 4,5 cm.
Foto Olga Tlapáková.

6/
Tentýž obraz po revizním restaurování Janou Záhořovou, akad. mal., z r. 2020, v rámu pozlaceném téhož roku Jaromírem Bruthansem.
Foto Alžběta Kumstátová.

7/
Vypreparovaná lebka mořské želvy *Argillochelys africana*, starší třetihory, asi 60 milionů let. Nalezena v září 2012 ve fosfátových dolech Khouribga v západním Maroku. Pohled ze shora a pohled na ústní patro.
Velikost 28 x 21 x 10 cm.
Foto Lenka Váchová.

NÁKUP FOSILNÍCH OBRATLOVCŮ

Společnost NM cíleně v roce 2020 zakoupila pro paleontologické oddělení Přírodovědeckého muzea dvě fosilie. Lebku mořské želvy *Argillochelys africana* a čelist mosasaurida. Pocházejí z fosfátových dolů v západním Maroku, z vrstev z přelomu druhohor a třetihor. *Argillochelys africana* je druh mořské želvy náležící k nadčeledi *Chelonioidea*. Exponát představuje kompletně vypreparovanou lebku. Z této lokality se jedná o relativně vzácnější druh, který zde byl popsán teprve před nedávnem. Nálezy fosilních mořských želv, celých lebek či jejich větších částí jsou relativně vzácné. V téměř všech případech jsou ojedinělé pozůstatky nalezeny jako podrcené části lebky, dolní čelisti nebo úlomky kostí končetin. Tento exemplář je nejen zajímavý výstavní exponát, ale také důležitý vědecký objekt, který poslouží ke srovnávacímu studiu osteologie velkých druhohorních mořských želv.

8/
Čelist s obratlem mořského plaza z čeledi *Mosasauridae*, svrchní křída (maastricht), 70–65 milionů let. Nalezena v květnu 2015 ve fosfátových dolech Khouribga v západním Maroku. Velikost (v cm): 50 (délka), 28 (šířka), 10 (výška).
Foto: Lenka Váchová.

Mosasauři jsou vyhynulou čeledí plazů, kteří žili trvale v moři. Objeví se v období pozdní křídly před zhruba 90 miliony lety a vymřeli na konci druhohor spolu s neptačími dinosaury a ptakoještěry. Byli to predátoři, kteří mohli lovit velké mořské živočichy, včetně žraloků. Ostré zuby sloužily k chytání i porcování ulovené kořisti. Tento exponát je větší část horní čelisti v bloku fosfátové horniny. Hornina ani fosilie nebyly nijak upravovány či dodělávány, vše je v původní poloze „in situ“, došlo jen k částečné konzervaci vzorku a jeho zpevnění. Zakoupením nálezu byl zároveň získán srovnávací materiál k úlomku přední části horní čelisti mosasaurida z lokality Dolní Újezd u Litomyšle, který je dosud jediným nálezem čelisti mosasaura z území České republiky.

Text: Helena Svobodová, Jana Bruthansová, Lubomír Sršeň, Pavel Muchka.
Grafické zpracování: Anna Václavík Procházková.